

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

740

משיחות רשכבה"ג מרן ראש הישיבה הגרי"ג אדלשטיין זללה"ה • ויצא תשפ"ו

הניסיונות שהביאו לשלמות האבות

*אנחנו עוסקים עכשיו בפרשיות של האבות הקדושים אברהם יצחק ויעקב, מפרשת לך לך עד סוף חומש בראשית האריכה התורה בכל מעשי האבות, וכבר אמרו חז"ל (עיין תנחומא לך לך ט) מעשי אבות סימן לבנים, שאם התורה מאריכה בזה ומספרת הרבה סיפורים על האבות, סימן שזה לימוד בשבילנו.

ובפרשת ויצא עוסקים ביעקב אבינו שנאמר עליו (כב, כז) איש תם יושב אוהלים, 'תם' זה מידות טובות, ויושב אוהלים זה התמדה, שהיה עוסק בתורה כל הזמן, עם כאלה זכויות גדולות, מידות טובות והתמדה בתורה, ובנוסף לזה אחר כך גם קיבל את הברכות מיצחק, ויתן לך האלוקים מטל השמים וגו', שכפשוטו זה ברכות על העולם הזה.

אבל מיד אחרי הברכות התחילו צרות ליעקב, שעשו רצה להרוג אותו והוצרך לברוח ולהתחבא ממנו, ובדרך אליפו לקח ממנו את כל רכושו, ונטמן ארבע עשרה שנה בבית עבר, מפני הפחד מעשו שלא יהרגנו, ואחר כך בבית לבן שוב היו צרות, ועבד עבודה קשה מאד, הייתי ביום אכלני חורב וקרח בלילה, במשך עשרים שנה! ואחרי זה שוב היו צרות עם דינה ועם יוסף, ולא ראה את יוסף במשך עשרים ושתיים שנה.

והיינו למרות זכויותיו הרבות, זה היה ניסיונות מן השמים, וכמו שהיו לאברהם אבינו עשרה ניסיונות, וביאר הרמב"ן (בראשית כב) שכל הניסיונות שיש לאנשים וכן לאבות הקדושים, הם כדי להוציא מן הכוח אל הפועל את המעלות, וכדי שייצאו לפועל כל המעלות של האבות באמונה ובמידות טובות היו צריכים את הניסיונות, כי אחרי שיוצא הדבר מהכוח לפועל – מקבלים מעלה יותר גדולה, וכמו שנאמר לאברהם אחרי ניסיון העקידה (כב, יב) עתה ידעתי כי ירא אלוקים אתה, דהיינו עכשיו, אחר עמידתו בניסיון, שהוציא את כוחותיו אל הפועל, נהייתה היראת שמים יותר גדולה. וגם המידות יותר טובות, וכל המעלות יותר חזקות, על ידי העמידה בניסיון.

וכך גם יעקב אבינו, היה צריך יותר חיזוק כדי להגיע אל השלמות, ואם היו לו חיים טובים כמו בבית יצחק שהיה יושב אוהלים שלא חסר לו כלום, עדיין לא היה מגיע למדרגה הגדולה של יעקב שהגיע עד לדרגת 'ישראל' כי שרית עם אלוקים וגם לדרגת 'ישורון', ולכל המדרגות האלו של שלמות זכה יעקב אבינו על ידי העמידה בניסיונות.

ה'עולם הזה' עבור הטבה לבריות

ומצינו עוד ברמב"ם סוף הלכות שכירות שכתב, מפני מה זכה יעקב אבינו לעשירות גדולה, כמו שכתוב (ל, מג) ויפרוץ האיש מאד מאד ויהי לו צאן רבות ושפחות ועבדים וגמלים וחמורים, וימאד מאד היינו למעלה מן הטבע, הצלחה גדולה כזו בעולם הזה, וביאר הרמב"ם כי יעקב זכה לזה בשכר שעבד אצל לבן בכל כוחו.

ואף על פי שזה לא היה מידת חסידות לעבוד בכל כוחו, וכמו שכתב הרמב"ם שם שכל פועל חייב לעבוד בכל כוחו, כיון שגופו קנוי והוא משועבד למעביד שלו, וכתב הרמב"ם שלומדים זאת מיעקב אבינו, שאם הוא עבד אצל לבן בכל כוחו סימן שהיה חייב בזה, ואם כן זו לא מידת חסידות, אלא חיוב שכל פועל חייב, לעבוד בכל כוחו, ויעקב עשה את חיובו, אך מכל מקום הוא זכה בשכר זה לעשירות בעולם הזה.

וכתב הרמב"ם שם לפיכך נטל שכר זאת 'אף' בעולם הזה, דהיינו שעולם הבא בודאי מגיע לו עבור מה שעבד בכל כוחו, ואף שהיה חייב בזה, אבל סוף סוף הרי זה נגד הטבע, וצריך להתאמץ ולהתגבר נגד הטבע, ובודאי שמגיע על זה עולם הבא, אבל גם עולם הזה.

ומבואר מדבריו כי השכר שזכה יעקב אבינו לעשירות בעולם הזה הוא על מה שעבד בכל כוחו, ולמרות שהיו לו עוד מצוות וזכויות מרובות, אבל על כל המצוות קיבל שכר בעולם הבא, ואילו על העבודה אצל לבן בכל כוחו קיבל גם 'עולם הזה'.

והטעם לזה הוא, מפני שעולם הזה מגיע מידה כנגד מידה עבור דברים שבין אדם לחברו, וכמו שמבואר במשנה בריש פאה אלו דברים שאדם

* מתוך שיחה בישיבת פוניבז', ויצא תשס"ג.

בדברי הרמב"ם המובאים בסמוך על העשירות שזכה יעקב אבינו בשכר שעבד את לבן בכל כוחו, היה רבינו מאריך בשיחותיו לבאר מקור הדברים. ונעתיק כאן מתוך ספר משמר הרש"ם מגיסו הגאון רבי שמעון משה דיסקין זללה"ה, שמביא את הביאור בתמצית דברים:

ואפתח בהערה אמיתית מגיסו הגרי"ג אדלשטיין (שליט"א) שכתב הרמב"ם שלהי שכירות פועלים שחייב לעבוד בכל כוחו, ולמדה מיעקב אבינו, ואם עשה כן שכרו רב מאד, כמו שכתוב ויפרוץ האיש וגו'. והנה זה פשוט, דאין להקשות וכי מיעקב אבינו נגמור, דבודאי אין כל הידור להעשיר את לבן, ויתכן דאף קודם מתן תורה שייך לא תחנם, ועל כרחך שהדיון כן, אלא צריך עיון מנא ליה שהשכר ויפרוץ הוא עבור זה.

ויש לומר שכך הן סדר הכתובים, שטענת בני לבן הייתה מאשר לאבינו עשה את כל הכבוד הזה, ולכן היו פני לבן לא כאתמול, ולזה קרא ללאה ורחל השדה וסיפר להן שראה פני אביהן היינו הטענה הזו, והתשובה היא ואתנה ידעתן כי בכל כוחי עבדתי את אביכן, והרי מקרא מלא שלכן פרץ לרוב.

אוכל פירותיהן בעולם הזה, והיינו רק ה'פירות' מלבד הקרן הקיימת לעולם הבא, וכתב הרמב"ם בפירוש המשניות שכל הדברים שמוזכרים שם הם ענייני בין אדם לחברו, שעושים טובה עם הבריות בעולם הזה, ובשכר זה זוכים מידה כנגד מידה לעולם הזה, וכך גם יעקב אבינו בשכר מה שהטיב לבריות בעולם הזה ועבד בכל כוחו, זכה לעשירות בעולם הזה, נוסף על הקרן הקיימת לו לעולם הבא.

השנים ה'מיוחסות' של יעקב אבינו

אבל לפני שהגיע ללבן היה יעקב אבינו ארבע עשרה שנה בבית עבר, וביארו המפרשים (עיין שמירת הלשון שער התורה פ"ט) שכך היה הסדר לצורך שיוכל לעמוד בניסיונות בבית לבן, מפני שקשה להיות בשלמות אצל לבן, וכשנמצא עמו בשכנות עלול ללמוד ממעשיו הרעים, ואם היה מגיע לשם ישר מבית יצחק, עדיין לא היה מוכן עם כל ההכנה הנצרכת לעמוד בניסיונות בשלמות.

ולכך הוצרך תחילה לעבור ארבע עשרה שנה בבית עבר ולעסוק שם בתורה יומם ולילה, כמו שכתוב (כח, טז) 'וייקץ יעקב משנתו', וכתב בבעל הטורים 'משנתו' – קרי ביה ממשנתו. מתוך שהוא הוגה בתורה ביום גם בלילה לא שכב לבו מלהגות בה בחלומיו, ומכוח זה היה יכול אחר כך לעמוד בניסיונות של לבן, וכפי שאכן העיד על עצמו 'עם לבן גרתי' ותר"ג מצוות שמרתי (רש"י ריש וישלח).

ובגמרא מגילה (יז, א) אמר, למה נמנו שנותיו של ישמעאל כדי לייחס בהן שנותיו של יעקב, כי מחשבון שנותיו של ישמעאל למדנו שיעקב אבינו שימש ארבע עשרה שנה בבית עבר, וכתב הנצי"ב בהעמק דבר, שלכאורה היה ראוי לומר 'לידעי' בהן שנותיו של יעקב, ומדוע אמרו 'לייחס' בהן? אלא הכוונה לומר ששנים אלו הם השנים המיוחסות של יעקב אבינו, שכל מעלת שלמותו באה מכוח אותן השנים, שלמד תורה במסירות נפש, כשהיה שרוי בפחד מוות וברח מפני עשו אחיו.

וכלשון חז"ל 'שינטמי' בבית עבר לעסוק בתורה, ורש"י בתחילת הפרשה כתב על הפסוק (כח, יא) 'וישכב במקום ההוא' שכל אותן השנים לא שכב לישון בלילה, ושנים אלו של לימוד התורה במסירות נפש, הם השנים הכי מיוחסות, שחשיבותן הגדולה של יעקב אבינו באה מתוך השנים האלו, והם היו ההכנה כדי שיוכל אחר כך לעמוד בניסיונות בבית לבן, וכדי שיוכל לקיים את ה'בכל כוחי עבדתי את אביכן' עם מידות טובות בשלמות, כי תורה ומידות טובות תלויים זה בזה וכפי שכבר דיברנו כמה פעמים.

מעלת שיחתן של עבדי אבות

ורואים את זה בעוד מקום, שאמרו חז"ל על אליעזר עבד אברהם (הובא ברש"י חיי שרה כד, מב) יפה שיחתן של עבדי אבות לפני המקום יותר מתורתן של בנים, כי בתורה יש הרבה מצוות שלא ניתנו אלא

יארצייט מרן הגאון רבי איסר זלמן זללה"ה

במוצאי ש"ק יחול היארצייט למרן הגאון רבי איסר זלמן זללה"ה בעל אבן האזל. ונביא כאן ב' עובדות על מידותיו המופלאות.

~ ~ ~

סיפר רבי אברהם צבי טויב שליט"א:

הייתי פעם בשמחה משפחתית עם מרן רבי גרשון ברגע מעניין מאוד. ישבנו עם בני משפחת מרן בסעודת ברית מילה, ובעל הברית אמר שטיק'ל תורה בדין 'מילה שלא בזמנה'. מתוך היכרותו הקרובה עם בעל הברית, פלפל עמו רבי גרשון בחביבות, גם הקשה ודן אך יהיה ההסבר בסוגיות נוספות בש"ס.

תוך כדי שרבי גרשון מפליג איתו בשמחת עיון התורה, בעל הברית חש שאינו עומד בעומס ושתיקף הוא מאבד כבר את הכיוון... עד שברגע מסוים אור אומץ וזרק לחלל לאמר: נראה לי שלפי רבי איסר זלמן, הדברים כן יכולים להסתדר...

ברגע כמיומא וממוש ללא ניד עפעף הבין מרן את כוונתו והחזיר את דבריו בקול רם: "נכון נכון, ודאי זה אכן יכול להסתדר!" והחל לסדר את הדינים העולים ולרכך את הקושיה שהייתה קודם: "לפי החידוש ההוא, אדרבה מה שאמרתם זה רק מוסיף צד חזק וסברה חזקה יותר" --- והדרשה הסתיימה לתפארת.

רבי שמשון דינין שישב איתנו בסעודה, שאל אחר כך את מרן הגר"ג: "לאיזה רבי איסר זלמן הכוונה?" אמר לו רבי גרשון, פשוט שכוונתו הייתה לסיפור הידוע עם רבי איסר זלמן באמצע השיעור בישיבת 'עץ חיים', וכך היה המעשה:

היה בחור ב'עץ חיים' שמעולם לא פתח את הפה בשיעור, ויהי היום ב'שיעור כללי' הוא פתח את פיו בשאלות שלא מן העניין וללא טעם וריח... רבי איסר זלמן התפלא מה קורה לו היום, ובחושיו הדקים ובצדקותו הבחין בדבר נוסף כי בצדי בית המדרש, עומד יהודי אורח שלא מגיע בקביעות לשיעורים. חישב מרן רבי איסר זלמן, כי אותו יהודי נכנס ובא לראות את הבחור לשם שידוך, ולכן הבחור החליט לשאול כדי לעשות רושם. מיד סידר רבי איסר זלמן ועשה מכל השאלות שלו 'מערכה שלמה', והפך את טעויותיו ללמדנות רבה ולחידושים מבריקים...

~ ~ ~

בהזדמנות סח רבינו על יופי מידותיו של רבי איסר זלמן:

כשהגענו לארץ הייתה כאן עניות גדולה מאוד, וכשאחת מקרובות המשפחה עמדה להינשא, היה צורך להשיג לחתונה את הדברים הבסיסיים הפשוטים ביותר, ומאחר שלא הכרנו כאן הרבה אנשים לא ידענו מי יכול לעזור בזה, והציע אאמו"ר לעלות למרן רבי איסר זלמן זללה"ה שהכיר את הסבא בעל 'חידושי בן אריה' מעת שלמדו יחד אצל מרן הגר"ח מבריסק.

ואכן הלכנו לרבי איסר זלמן, וסיפרנו על הענין, ושאל רבי איסר זלמן את אאמו"ר האם יש לו איתו את הספר של הסבא 'חידושי בן אריה', והשיב אאמו"ר בחיוב, וביקש רבי איסר זלמן לקחת את הספר להשתמש בו, והביא לו אאמו"ר את הספר.

ויצא רבי איסר זלמן מהבית למשך איזה זמן, ולאחר מכן חזר ואמר, תראו, אני אין לי כל כך קשר עם עשירים גבירים כאן בארץ, אבל תלכו לרב הרצוג, והוא בודאי יוכל לעזור לכם. והלכנו לרב הרצוג, והוא מיד קיבל את אאמו"ר במאור פנים ואמר לו, האם אתם הבן של החידושי בן אריה? הנה, יש לי פה את הספר בבית, ודיבר איתו בחביבות גדולה, ועזר לו מאוד.

והתברר כי בזמן שהם חיכו לרבי איסר זלמן, הוא הלך לרב הרצוג וסיפר לו שאאמו"ר עומד להגיע לבקש עזרה בשביל מישוהו, ויידע כי הוא בנו של ה'חידושי בן אריה' שלמד איתו אצל רבי חיים, וטרח במיוחד להביא לו את הספר כדי שיוכל להראות שכבר יש לו את הספר והוא מכיר את אביו שהוא אדם חשוב ויעזור לו... אלו היו מידותיו המיוחדות של רבי איסר זלמן זללה"ה.

ברמיזה, ואילו שיחתו של אליעזר עבד אברהם עם כל מה שהוא דיבר נכפל ונכתב בתורה שני פעמים, ורואים מזה את החשיבות של שיחת עבדי אבות. וצריך ביאור מהו שאמרו 'יותר מתורתן של בניס', וכי זה חשוב יותר מתורה, הרי זה רק מעשה טוב שעשה שליחות מצוה לאברהם, ומה המיוחד בזה כל כך?

אלא הביאור הוא כי באליעזר רואים דבר מיוחד, שהרי הוא רצה להשיא את יצחק לבתו, ואליעזר עצמו היה אדם חשוב מאוד, כמו שכתוב הוא דמשק אליעזר ואמרו חז"ל (יומא כח, ב) שהיה דולה ומשקה מתורת רבו לאחרים, המושל בכל אשר לו שהיה מושל בכל תורת רבו, ועוד אמרו (נדרים לב, א) שאליעזר בגימטריא שמונה עשר ושלוש מאות, שהיה שקול כנגד שמונה עשר ושלוש מאות איש לנצח את המלכים, עם זכויות כאלה של תורה.

ואף על פי כן כשהוא רצה להשיא את בתו ליצחק, אמר לו אברהם: בני ברוך ואתה ארור ואין ארור מדבק בברוך (רש"י כד, לט), והיינו למרות כל מעלות השלמות של אליעזר, הוא היה ארור מבני כנען, או שהוא עצמו היה כנען (ענין בראשית רבה נט, ט, ובמהרז"ו ובפ"י יוסף שם) שנאמר עליו "ארור כנען עבד עבדים יהיה לאחיו", וכיון שהוא ארור לא שייך שיתדבק בברוך, ביצחק.

אבל אחר כך כתוב שלבן אמר לו (כד, לא) "בוא פרוך השם", ואמרו על זה במדרש (בראשית רבה ס, ז) שיצא מכלל ארור לכלל ברוך, והיינו ממה שהתורה כותבת שלבן אמר כך, סימן שבאמת זה נכון, והוא נהפך להיות ברוך, ובתחילה כשאברהם דיבר איתו הוא היה ארור, אבל אחרי שסידר את השידוך ליצחק עם רבקה הוא נהיה ברוך.

והטעם לכך אמרו במדרש "מפני ששירת את הצדיק באמונה", והיינו ששירת את אברהם אבינו הצדיק, ובאמונה, דהיינו שעשה את השליחות עם כל ההשתדלות, ולמרות שרצה את יצחק לבתו, הוא לא התחשב בזה אלא עשה הכל בנאמנות בכל הלב, עם תפילה ועם כל מה שדיבר עם משפחת רבקה להשפיע עליהם שירצו, בהשתדלות כל כך גדולה, כמה שאפשר, שייצא השידוך עם רבקה, ובזכות ההתנהגות הזו של מידות טובות זכה ונהפך לברוך.

וביפה תואר על המדרש שם מוסיף עוד: ועל ידי ששירת אותו צדיק באמונה וכו' - כי ההשתעבדות לגדולים הוא עצם החירות והחופשיות וכמו שכתב בעל העקידה, לזה אמר שבמה ששירת את אברהם באמונה יצא מכלל העבדות שהוא הארור ונכנס לחירות שהוא ארור, ע"כ. והיינו שמי שמשועבד לצדיק, שהצדיק שולט עליו, וכל מה שהצדיק רוצה הוא עושה, הרי הוא מתחנך בזה, שהצדיק מחנך אותו והוא מקבל את החינוך של הצדיק, ושעבוד כזה עושה חירות ושחרור!

שלמות האדם - תורה ומידות טובות

והוא כענין מה שאמרו (אבות ו, ב) שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה, דהיינו שהתורה משחררת, ובלי תורה האדם הוא עבד ואינו בן חורין, כי הוא משועבד לכוחות הטבע ולתאוות הגוף ואינו יכול לשלוט עליהם, ואין לו שליטה על התאוות והרצונות של הגוף, אבל אם הוא עוסק בתורה אזי התורה מעדנת ומזככת אותו, עד ששולט על הטבע, ובזה הוא בן חורין, שהטבע נעשה עבד לשכל, על ידי התורה.

וכך גם מי שמשועבד לצדיק, זה משפיע עליו חינוך לשלוט על הטבע, ונעשה בן חורין משליטת התאוות הגשמיות. וזהו שאמרו על אליעזר שעל ידי ששירת את אברהם באמונה נהפך להיות ברוך, כי קודם הוא היה 'ארור' עם חיסרון בשלמות המידות, שזה היה החטא של חם אבי כנען, חיסרון בהליכה אחר התאוות, והיה צריך תיקון לשנות את הטבע, והתיקון היה על ידי ששירת את הצדיק באמונה.

והיינו ראשית על ידי שהוא נמצא אצל אברהם, עם כל התורה של אברהם, שזה משפיע ומוסיף שלמות, ובלי תורה בודאי לא שייך שלמות, והוא היה מושל בתורת רבו ודולה ומשקה ממנה לאחרים, עם כל כוח התורה, אבל זה עדיין לא משפיע לגמרי, והוא גם 'שירת את הצדיק' - שקיבל ממנו השפעה, וגם קיים את זה למעשה, 'באמונה' כמו שצריך בשלמות, ובזה הגיע לתיקון המידות הגמור, וכבר נהיה ברוך.

וזהו 'יופי' שיחתו של עבדי אבות, שהתורה מאריכה וכותבת את זה כדי להראות לנו מהו שלמות האדם: מידות טובות עם כוח התורה, וזה יפה לפני המקום יותר מתורתן של בניס, כי בלי מידות טובות גם התורה אינה בשלמות! וכמו שמפורש בהרבה מקומות כי כשיש פגם במידות זה פגם בנפש וכל התורה היא פגומה.

ורואים בזה שוב את הקשר של תורה עם מידות, ששלמות האדם היא על ידי שני הדברים האלה, תורה ומידות טובות.

לעילוי נשמת ר' **צבי זוסמן** ז"ל
בן ר' יצחק הלוי ז"ל
נלב"ע י"א כסלו תשמ"ז - תנצב"ה

לעילוי נשמת
ר' **יעקב** ב"ר **יחיאל נוימאן** ז"ל
נלב"ע ט' כסלו תשס"ח - תנצב"ה

לע"נ הרה"ג רבי **נחמיה** ב"ר **דוד צבי ציטרון** זצ"ל
מנהל סמינר 'אור החיים' כארבעים שנה
נלב"ע ט' כסלו תשע"ו - תנצב"ה

גיליון זה מוקדש לעילוי נשמת
הרב **אליעזר** ב"ר **יצחק קיסטר** זצ"ל
נלב"ע ז' כסלו תשע"ח - תנצב"ה